

Kouluakäymättömyyden syyt ja seuraukset

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

LAB-ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

2024

Niina Kurki

Tiivistelmä

Tekijä(t) Niina Kurki	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Valmistumisaika 2024
	Sivumäärä 25	
Työn nimi Kouluakäymättömyyden syyt ja seuraukset Kuvaileva kirjallisuuskatsaus		
Tutkinto ja koulutusala Sosionomi (AMK)		
Toimeksiantajaorganisaatio (jos opinnäytetyöllä on toimeksiantaja)		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä ammattilaisille tietoa kouluakäymättömyydestä ja koulu-poissaoloista. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää konkreettisia syitä kouluakäymättö-myyteen. Tutkimuskysymykseksi asetettiin: Mitkä tekijät vaikuttavat siihen, ettei oppilas käy koulua? Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena ja siihen valittiin kahdek-san tutkielmaa.</p> <p>Aineiston sisältö analysoitiin sisällönanalyysin keinoin ja tulokset teemoiteltiin. Teemoista muo-dostettiin ala- ja yläluokat. Alaluokiksi valittiin psyykkiset, fyysiset ja sosiaaliset ongelmat kou-lunkäynnissä. Yläluokiksi valikoitui yksilöön, perheeseen, kouluun ja yhteiskuntaan liittyvät te-kijät.</p> <p>Tuloksista voidaan päätellä, että kouluakäymättömyyden syitä on monenlaisia. Koulupoissa-oloihin vaikuttavat yksilöön liittyvien tekijöiden lisäksi perheeseen, kouluun ja yhteiskuntaan liittyvät tekijät. Mielenterveyden haasteet, kuten masennus ja ahdistuneisuus, ovat yleisempiä yksilöön liittyviä tekijöitä, jotka lisäävät poissaoloja koulusta. Päihteiden käyttö, riittämätön uni ja väsymys voivat myös vaikuttaa kouluakäymättömyyteen. Sosiaaliset ongelmat, kuten koulu-kiusaaminen ja ryhmäpaine voivat heikentää kouluun kiinnittymistä. Haasteet perheissä, esi-merkiksi vanhempien mielenterveysongelmat, matala sosioekonominen asema, liialliset kurin-pitotoimet tai puutteet vanhemmuustaidoissa lisäävät koulupoissaoloja. Vanhemman sairastu-minen tai vanhempien avioero voivat vaikuttaa lapsen kykyyn käydä koulua. Koulun huono il-mapiiri, riittämätön tuki sekä vähäiset oppilashuollon resurssit voivat myös lisätä koulupoissa-oloja. Avoimet oppimisympäristöt ja liiallinen itseohjautuvuus kuormittavat usein oppilasta ja voivat johtaa poissaoloihin koulusta.</p>		
<p>Asiasanat</p> <p>kouluakäymättömyys, koulupoissaolot, koulupoissaolojen syyt, kouluakäymättömyys riskiteki-jät, koulupoissaolojen ehkäiseminen, kouluun kiinnittyminen, kouluhyvinvointi</p>		

Abstract

Author(s)	Type of Publication	Published
Niina Kurki	Thesis, UAS	2024
	Number of Pages	
	25	
Title of Publication		
Causes and consequences of truancy		
Descriptive literature review		
Degree, Field of Study		
Bachelor of Social Services (UAS)		
Organisation of the client (if the thesis work is commissioned by another party)		
Abstract		
<p>The aim of the thesis was to increase information about truancy for professionals. The purpose of the thesis work was to find out concrete reasons for absenteeism. The research question was set: Which factors affect the fact that a student does not go to school? The thesis was carried out as a descriptive literature review and eight theses were selected for it.</p> <p>The content of the data was analyzed using the means of content analysis and the results were divided into themes. Sub- and upper categories were formed from the themes. Psychological, physical and social problems in going to school were chosen as subcategories. Factors related to the individual, family, school and society were selected as upper categories.</p> <p>From the results, it can be concluded that there are many reasons for absenteeism. In addition to factors related to the individual, factors related to family, school and society affect the conditions of being absent from school. Mental health challenges such as depression and anxiety are more common individual factors that increase absences from school. The use of substances, insufficient sleep and fatigue can also affect absenteeism. Social problems, such as school bullying and peer pressure, can weaken attachment to school. Challenges in families, for example mental health problems of parents, low socio-economic status, excessive disciplinary measures or deficiencies in parenting skills increase absences from school. A parent's illness or parents' divorce can affect a child's ability to attend school. A bad school atmosphere, insufficient support and limited student care resources can also increase truancy. Open learning environments and excessive self-direction often burden the student and can lead to absences from school.</p>		
Keywords		
Truancy, school absences, reasons for school truancy, risk factors for truancy, prevention of school truancy, attachment to school, well-being at school		

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Kouluakäymättömyys Suomessa	3
2.1	Koulupoissaolot perusopetuslaissa ja opetussuunnitelmassa	3
2.2	Kouluakäymättömyyden käsitteistöä.....	3
2.3	Mielenterveyden haasteet koulupoissaolojen taustalla	6
3	Kouluakäymättömyyden ennaltaehkäisy ja riskitekijät.....	8
3.1	Ennaltaehkäisy	8
3.2	Riskitekijät	9
3.3	Koulupoissaolojen syitä	10
3.4	Poissaoloihin puuttuminen.....	12
4	Kirjallisuuskatsauksen toteuttaminen	14
4.1	Kuvaileva kirjallisuuskatsaus	14
4.2	Aineiston keruu ja valinta.....	15
4.3	Aineiston analysointi.....	15
5	Tulokset.....	17
5.1	Yksilöön liittyvät tekijät.....	17
5.2	Perheeseen liittyvät tekijät.....	19
5.3	Kouluun liittyvät tekijät.....	20
5.4	Yhteisöön ja yhteiskuntaan liittyvät tekijät.....	22
6	Yhteenveto ja pohdinta	23
6.1	Tulosten tarkastelu	23
6.2	Eettisyys ja luotettavuus	24
6.3	Jatkotutkimusehdotukset	25
	Lähteet	26

Liite 1. Suoritetut haut ja valinnat

Liite 2. Aineiston analyysi

1 Johdanto

Suomessa on kaikilla lapsilla oppivelvollisuus sekä lailla säädetty perusoikeus koulunkäyntiin, mutta silti kaikki lapset eivät käy erilaisista syistä koulua (Friberg ym. 2020, 19). *Oppivelvollisuuden tavoitteena on turvata kaikille elämässä ja yhteiskunnassa tarpeellinen perusosaaminen ja sivistys sekä edistää yhdenvertaisia mahdollisuuksia kehittää itseään kykyjensä ja tarpeidensa mukaisesti* (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020, 1§).

Koulua käymättömät lapset ja nuoret ovat olleet viime vuosina julkisesti huolenaiheena (Palmu ym. 2020, 8). Koulukäymättömyys ja koulupoissaolot ovat huolestuttavan yleisiä nykypäivänä, ja ne ovat kasvaneet merkittävästi Suomessa sekä muualla maailmassa (Friberg ym. 2020, 19). Koulua käymättömien määrä on vielä pieni, mutta kasvava joukko oppilaita, joilla on erilaisia tuen tarpeita ja kouluun kiinnittyminen on heikkoa (Palmu ym. 2020, 8). Lisääntynyt tuen tarve lisää laaja-alaisen ja moniammatillisen tuen järjestämistä koulussa mikä lisää myös kustannuksia (Koljonen 2023, 5). Suomessa arvioidaan olevan vuosittain noin 4000 peruskouluikäistä lasta, joilla on paljon poissaoloja. Koulunkäyntiin liittyvien ongelmien lisääntymisen takia tutkimukset ovat lisääntyneet viimeisen kymmenen vuoden aikana huomattavasti. (Määttä ym. 2020, 6, 32.)

Koulukäymättömän oppilaan elämässä on aina ongelmia ja elämäntilanne on hankala syystä tai toisesta (Palmu ym. 2020, 10). Koulupoissaolot kasvattavat riskiä epäonnistumiseen ja ongelmiin tulevaisuudessa. Riski koulun keskeyttämiseen kasvaa ja vaarana on syrjäytyminen, työttömyys ja terveysongelmat. Peruskoulun päättötodistuksen puuttuminen vaikeuttaa mahdollisuuksia työmarkkinoilla ja lisää työttömyyden sekä syrjäytymisen riskiä. Nämä kaikki voivat aiheuttaa yhteiskunnalle suuria kustannuksia. Säännöllinen koulunkäynti on tärkeää koulussa selviytymiselle, mutta myös menestymiselle aikuisena. (Friberg ym. 2020, 19–20.) Koulupoissaolot ja koulukäymättömyys vaikuttavat myös yksilön lisäksi hänen lähipiiriinsä ja kouluyhteisöönsä. Pitkät poissaolot stressaavat huoltajia ja voivat aiheuttaa heille uupumusta, joka voi johtaa sairaslomiin työstä. Myös huoltaja voi menettää toivonsa ja uskonsa tulevaisuuteen. (Friberg ym. 2020, 30; Koljonen 2023, 5.)

Keskityn opinnäytetyössäni lasten ja nuorten lisääntyneisiin koulupoissaoloihin ja koulukäymättömyyteen. Tarkastelen niiden syitä ja seurauksia yksilölle, perheelle sekä yhteiskunnalle. Opinnäytetyön tavoitteena on lisätä ammattilaisille tietoa koulukäymättömyydestä ja koulupoissaoloista. Pitkäkestoisilla koulupoissaoloilla on todettu olevan yhteyksiä muun muassa nuorten masentuneisuuteen, ahdistuneisuuteen sekä yksinäisyyteen (Palmu ym. 2020, 11). Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää konkreettisia syitä koulukäymättömyyteen.

Tutkimuskysymykseksi asetettiin, mitkä tekijät vaikuttavat siihen, ettei oppilas käy koulua? Opinnäytetyön tietoperustassa kerrotaan oppilaan oikeudesta ja velvollisuudesta käydä koulua, koulupoissaolojen riskitekijöistä ja niihin puuttumisesta. Opinnäytetyön menetelmänä on käytetty kuvailevaa kirjallisuuskatsausta, jonka aineisto koostuu aikaisemmin tehdyistä tutkimuksista.

2 Kouluikäymättömyys Suomessa

2.1 Koulupoissaolot perusopetuslaissa ja opetussuunnitelmassa

Oppivelvollisella on perusopetuslain mukaan oikeus saada opetusta, oppilaanohjausta sekä tukea tarpeen mukaan. Oppivelvollisella on myös velvollisuuksia eikä vain oikeuksia. Oppivelvollisen tulee osallistua perusopetuslain mukaiseen opetukseen tai saada oppimäärää vastaavat tiedot jollakin toisella tavalla. Tilapäinen vapautus perusopetuksesta on mahdollista vain erityisestä syystä. Huoltajan pitää huolehtia siitä, että oppivelvollisuus tulee suoritettua. Huoltaja voidaan tuomita sakkoihin, jos hän laiminlyö tahallisesti velvollisuutensa valvoa oppimäärän suorittamista. (Sergejeff 2023, 36.)

Vuonna 2023 perusopetuslain 26 pykälän toista momenttia muutettiin pitkittyneiden poissaolomäärien kasvaessa. Poissaolomalleissa ja seurannassa oli puutteita, joita haluttiin tämentää lainsäädännön muuttamisella. Tavoitteena on edistää oppilaiden hyvinvointia ja vähentää poissaoloja, jolloin oppilaiden perustaitoja ja oppimistuloksia voidaan tukea paremmin. Opetuksen järjestäjän tulee panostaa poissaolojen ennaltaehkäisyyn ja poissaolojen seuraaminen ja niihin puuttuminen pitää olla suunnitelmallista. (Sergejeff 2023, 37.)

Myös perusopetuksen opetussuunnitelmaan kirjattiin muutokset poissaolojen ehkäisemisestä sekä suunnitelmallisesta seurannasta ja puuttumisesta poissaoloihin. Opetuksenjärjestäjä päättää paikallisessa opetussuunnitelmassa poissaolojen puuttumisenmallista. Paikallisessa opetussuunnitelmassa tulee kuvata toimintamalli poissaolojen ehkäisemisestä, seurannasta sekä puuttumisesta. Siinä kuvataan muun muassa miten kouluun kiinnittymistä ja koululäsnäoloa tuetaan, miten poissaoloja seurataan, poissaoloihin puuttumisen toimintatavat sekä yhteistyön järjestäminen huoltajien ja opiskeluhoollon kanssa. Käytännössä koulun johdolla on vastuu toteuttaa paikalliseen opetussuunnitelmaan ja tarvittaessa koulukohtaiseen lukuvuosisuunnitelmaan kirjattua toimintamallia. Opettajan vastuulla on huolehtia, että oppilaan oikeudet ohjaukseen sekä opetukselliseen ja opiskeluhoollolliseen tukeen toteutuvat. (Opetushallitus 2023; Sergejeff 2023, 37–39.)

2.2 Kouluikäymättömyyden käsitteistöä

Kouluikäymättömyys on maailmanlaajuinen ilmiö, jolla voi olla pitkällä aikavälillä monia seurauksia oppilaalle, hänen perheelleen, koululle ja yhteiskunnalle. Kansainvälisissä tutkimuksissa on arvioitu, että se koskettaa 3–5 prosenttia kaikista oppilaista. Ahdistuneisuutta esiintyvillä oppilailla luku on suurempi, noin 8 prosenttia. (Palmu ym. 2020, 10.) Vaikka koulupoissaaloista puhutaan paljon meillä Suomessa sekä muualla maailmassa, suurin osa lapsista käy koulua normaalisti. Ymmärrettävästi moni oppilas on joskus poissa koulusta

esimerkiksi sairauden tai lomamatkan takia. Yleensä ne ovat harmittomia poissaoloja, mutta suurina määrinä nekin voivat aiheuttaa ongelmia. Koulupoissaoloilla tarkoitetaan yksinkertaisesti oppilaan poissaoloa koulusta. Tarkemmassa tarkastelussa poissaoloista käytetään käsitteitä luonteen, ilmenemistapojen tai taustasyiden mukaan. (Virtanen & Pelkonen 2023, 90.)

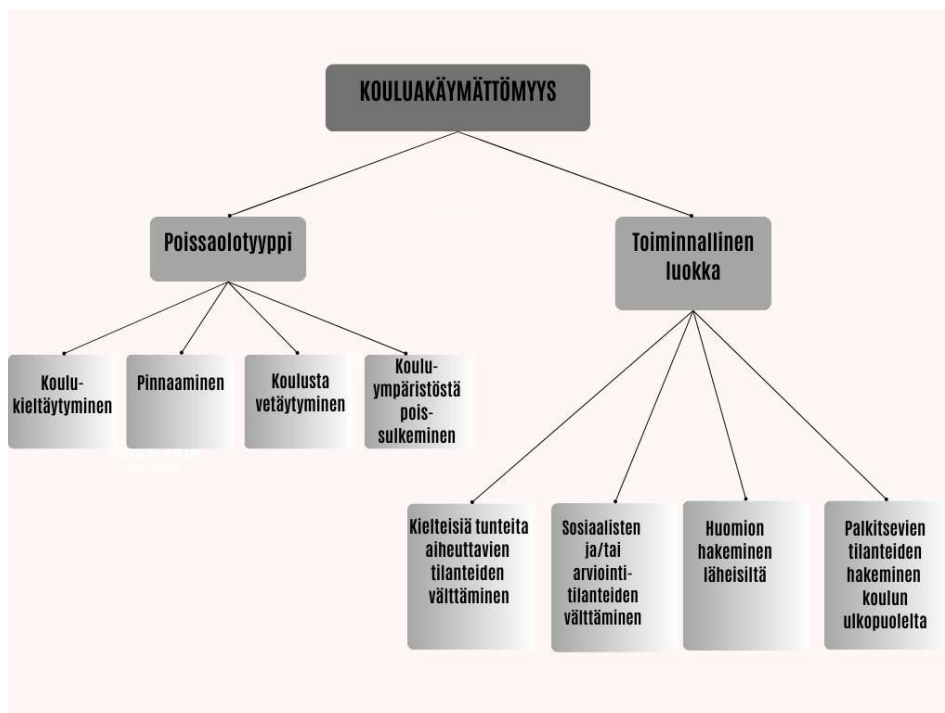
Koulupoissaoloihin liittyvä käsitteistö ei ole ollut vakiintunutta ja siihen liittyy usein päällekkäisyyksiä (Sergejeff 2023, 11). Suomessa sekä muualla maailmassa käsitteet ovat moninaisia ja kouluakäymättömyyttä on kuvattu monella eri tavalla (Palmu ym. 2020, 8). Yhdenmukaiset käsitteet olisivat oleellisia ymmärryksen lisäämiseksi ja helpottamaan toimintatapojen vertailua. Paljon käytetty kouluakäymättömyys voi luoda vääränlaisen kuvan, koska sitä käytetään myös epäsäännöllisestä koulunkäynnistä eikä vain kokonaan koulupolulta pudonneesta. Oikeanlaisten toimenpiteiden varmistamiseksi on tärkeää tunnistaa erilaiset koulupoissaolot ja määritellä niiden käsitteet. (Sergejeff 2023, 11–12.)

Koulupoissaolot voidaan jakaa ongelmallisiin poissaoloihin ja epäsäännölliseen koulunkäyntiin. Koulupoissaoloihin kuuluvat kaikki tilanteet, joissa oppilas ei osallistu koulutyöskentelyyn. Epäsäännöllisillä poissaoloilla tarkoitetaan satunnaisia poissaoloja, jolloin ne eivät ole vielä kehittyneet ongelmallisiksi. Ongelmalliset poissaolot tarkoittavat luvattomia sekä luvallisia poissaoloja, joita on kertynyt paljon ja ne vaikuttavat heikentävästi oppilaan oppimiseen ja hyvinvointiin. (Sergejeff 2023, 13–14.) Luvalliset ja luvattomat poissaolot ovat helppo ja nopea tapa jaotella poissaoloja, mutta ne eivät kerro syitä poissaoloille. Luvalliset poissaolot ovat lääkärin tai vanhempien hyväksymiä ja niitä pidetään hyväksyttävänä. Ne voivat liittyä harrastuksiin tai perheen yhteisiin lomamatkoihin. Luvaton poissaolo tarkoittaa pinnaamista, johon ei ole huoltajan lupaa. Tämä tarkoittaa, että lapsi pinnaa tietoisesti koulusta. Poissaolojen syyt tulisi selvittää, jotta niihin voidaan puuttua. (Virtanen & Pelkonen 2023, 96.)

Poissaolot voidaan jakaa kahteen näkökulmaan, poissaolotyyppeihin ja toiminnallisiin luokkiin. Nämä ovat nähtävissä kuviossa 1. Poissaolotyyppejä on koulusta kieltäytyminen, pinnaaminen, koulusta vetäytyminen ja kouluympäristöstä poissulkeminen. Toiminnallisia luokkia on neljä: huomion hakeminen, kielteisten tunteiden ja sosiaalisten tilanteiden välttäminen sekä palkitsevien tilanteiden etsiminen koulun ulkopuolelta. (Koljonen 2023, 10–11.) Koulukieltäytymisellä tarkoitetaan lapsia, jotka kieltäytyvät menemästä kouluun. Poissaoloja ei kuitenkaan ole välttämättä joka päivä, vaan niiden määrä vaihtelee. (Virtanen & Pelkonen 2023, 97.) Koulukieltäytymiseen liittyy usein mielenterveyden haasteita, kuten masennusta tai ahdistusta (Koljonen 2023, 11). Pinnaaminen on yleensä luvattonta eikä huoltajat ole siitä tietoisia. Siihen liittyy yleensä häiriö- ja riskikäyttäytymistä, kuten päihteitä.

Vetäytyminen eli huoltajalähtöinen poissaolo on huoltajan tiedossa ja jopa huoltajan aiheuttamaa, kun huoltaja haluaa suojella lasta henkisesti kuormittumiselta, kiusaamiselta tai jopa kouluväkivallalta. Huoltajalla voi olla huoli opetuksen laadusta tai koulun sisäilmaongelmista. Huoltaja voi pitää lapsen kotona peitelläkseen kodin huonoa tilannetta, esimerkiksi huoltajan mielenterveysongelmia tai perheväkivaltaa. Vanhempi voi myös pitää lapsen kotona omana turvanaan tai apuna muiden perheen lasten hoidossa. Vanhempi ei välttämättä kannusta lasta säännölliseen koulunkäyntiin tai hän on luovuttanut yrittämästä saada lapsi kouluun. Kouluympäristöstä poissulkeminen on koulun puolelta tehty toimenpide, esimerkiksi koulusta erottaminen. (Koljonen 2023, 10–12; Virtanen & Pelkonen 2023, 96–103.)

Kuvio 1. Poissaolotyyppit ja toiminnalliset luokat (mukailtu Määttä ym. 2020, 7)

Koulupoissaolojen vähentämiseksi kouluun kiinnittyminen on tärkeää. Poissaolojen ehkäisevän työn tulisi painottaa kouluun kiinnittymiseen sekä läsnäolon vahvistamiseen. Kiinnittyminen luo turvallisuuden tunnetta. Se on kiinni kasvamisesta ja juurtumisesta ympäristöön, tässä tapauksessa kouluun. Oppilas voi tuntea itsensä arvostetuksi ja tuetuksi koulussa, johon hän on juurtunut hyvin. (Virtanen & Pelkonen 2023, 13, 18–19.) Käsitteenä kouluun kiinnittyminen on hyvin käytännöllinen ja se on lähtöisin koulumaailmasta. Kouluun kiinnittymisestä puhuttaessa tarkoitetaan oppilaan ja kouluympäristön välistä vuorovaikutussuhdetta. Se kuvaa oppilaan asennoitumisesta opiskeluun ja koulunkäyntiin. Kouluun kiinnittyminen auttaa oppimisessa ja vähentää poissaoloja ennaltaehkäisevästi. Säännöllinen läsnäolo koulussa on merkityksellistä oppilaan oppimistulosten sekä sosiaalisten suhteiden kannalta. Kouluun kiinnittymistä voidaan tarkastella kahdesta näkökulmasta, akateemisesta

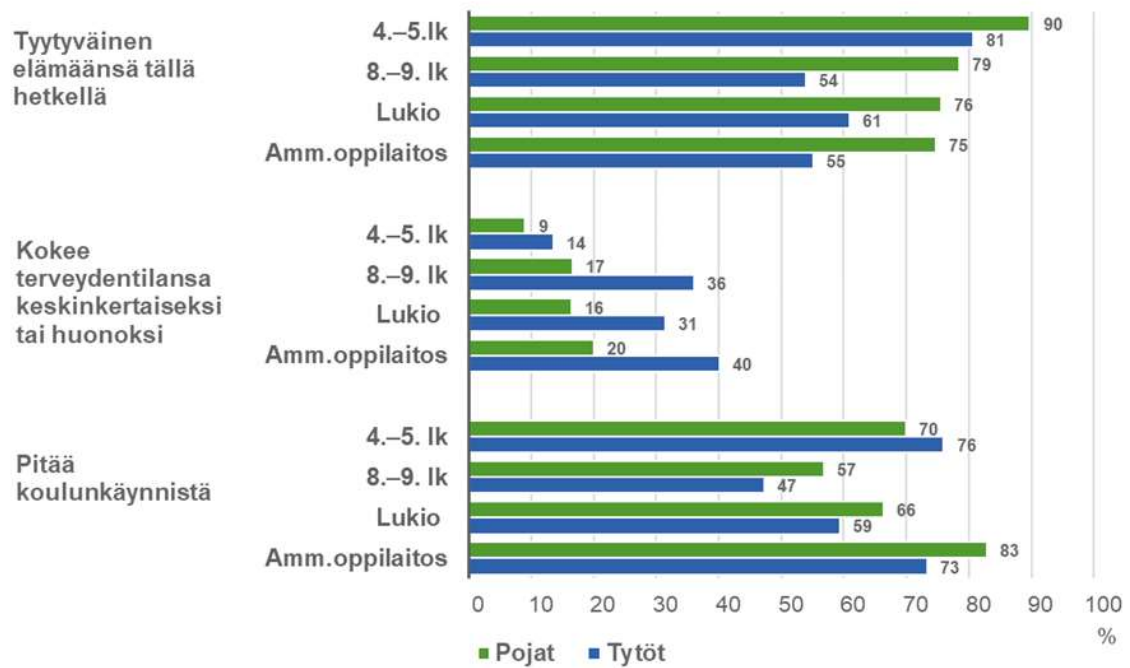
ja sosiaalisesta. Opetuksen laatu, opetussuunnitelma ja opetusmenetelmät voivat auttaa oppilaan menestymistä koulussa. Ne voivat olla myös haitaksi koulumenestymiselle ja kouluun kiinnittymiselle. Koulussa oppilaat ovat vuorovaikutuksessa oppilaiden lisäksi koulun henkilökunnan kanssa. Itsensä arvostetuksi ja hyväksytyksi tunteminen edistää kouluun kiinnittymistä ja oppimista. (Sergejeff 2023, 12–13; Virtanen & Pelkonen 2023, 19–20.)

Kouluun voi kiinnittyä monella eri tavalla, kaikille ei sovi sama tapa. Monelle koulun mahdollistavat sosiaaliset suhteet ja yhteenkuuluvuuden tunne ovat tärkeitä. Joillekin koulun toiminta ja tekeminen on syy tulla kouluun. Jotkut kokevat koulun tarjoaman hyödyn oppimisessa oleellisimmaksi asiaksi kouluun kiinnittymisessä. On oppilaita, jotka kiinnittyvät hyvin kouluun kaikilla edellä mainituilla tavoilla ja oppilaita, jotka eivät kiinnity ollenkaan. (Virtanen & Pelkonen 2023, 22–23.)

2.3 Mielenterveyden haasteet koulupoissaolojen taustalla

Mielenterveyden häiriöillä voi olla vaikutusta oppilaan oppimiseen ja koulussa käymiseen. Niihin liittyy usein keskittymisvaikeuksia, hahmottamisongelmia ja ne voivat vaikuttaa myös motivaatioon ja epäonnistumiseen koulussa. Nämä kaikki voivat altistaa tunne-elämän ja käyttäytymisen ongelmille. Mielenterveyden häiriöt voivat myös hankaloittaa koulussa opittuja taitoja, kuten tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa ja työskentelemään tavoitteellisesti. Toisaalta koulussa voi tapahtua asioita, jotka ovat riskitekijöitä oppilaan mielenterveydelle. Ilmapiiri koulussa, jotkut rakenteelliset seikat ja luokkakoko voi lisätä mielenterveyden ongelmia. (Kaltiala-Heino ym. 2010.)

Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen viimeisimmän, vuoden 2023, kouluterveyskyselyn mukaan suurin osa lapsista ja nuorista on tyytyväinen elämäänsä (kuvio 2). Alakoulun 4. ja 5. luokkalaiset vaikuttivat olevan tyytyväisempiä verrattuna yläkoulun 8. ja 9. luokkalaisiin. 8. ja 9. luokkalaisista tytöistä 36 % koki terveytensä kesinkertaiseksi tai huonoksi, pojista 17 %. Kyselyyn osallistuneiden 8–9. luokkalaisten tyttöjen ahdistuneisuus on edelleen kasvanut vuodesta 2021. Noin kolmannes tytöistä koki kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta. Vain alle puolet tytöistä pitivät koulunkäynnistä, pojista hieman enemmän 57 %. Neljännekselle 8–9. luokkalaisista opintojen merkitys oli vähentynyt. Viikoittainen kiusaaminen on lisääntynyt kaikilla luokka-asteilla ja fyysinen uhka lisääntynyt erityisesti pojilla. 8–9. luokkalaisista noin kymmenellä prosentilla oli ollut kuukausittain luvattomia poissaoloja, lukiolaisilla noin 15 %:lla ja ammatillisessa oppilaitoksessa lähes 25 %:lla, joista enemmistö tytöillä. Viikoittaisia luvattomia poissaoloja oli yläkoululaisilla ja lukiolaisilla noin 4 %:lla ja ammatillisessa oppilaitoksessa lähes 9 %:lla. Yksinäisyys ei ollut lisääntynyt vuoden 2021 kyselystä. Yläkoululaista tytöistä noin 10 % ja pojista noin 20 % kokivat olevansa yksinäisiä. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2023ab).

Kuvio 2. Kouluterveyskysely 2023 (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2023)

Fyysinen sekä psyykinen koulukiusaaminen lisää riskiä sairastua mielenterveyden häiriöihin. Koulukiusaamisella tarkoitetaan toistuvaa, tahallista ja epämiellyttävää toimintaa. Tutkimuksissa on todettu, että koulukiusaamisella on yhteys kiusatun heikkoon itsetuntoon, psykosomaattisiin oireisiin, masennus- ja ahdistuneisuusoireisiin, itsetuhoisuuteen ja väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Myös kiusaajalla on huomattu olevan masennusta, ahdistuneisuutta, käytöshäiriöitä ja päihdeongelmia. Koulukiusaamiseen puuttumisen lisäksi tulisi arvioida nuorten mielenterveydellisen tuen tarve. (Kaltiala- Heino ym. 2010.)

3 Kouluakäymättömyyden ennaltaehkäisy ja riskitekijät

3.1 Ennaltaehkäisy

Tärkeintä kouluakäymättömyyden ennaltaehkäisyssä on varhainen puuttuminen (Palmu ym. 2020, 92). Koulunkäynnin ongelmat näkyvät usein ensimmäisenä kotona. Kotona ollaan yleensä tietoisia taustalla olevista syistä ja kouluun lähtemisen haasteista. Luottamuksellinen suhde sekä hyvä keskusteluyhteys vanhemman ja lapsen välillä tukee koulunkäyntiä. Esimerkkejä koulupoissaoloista ovat muun muassa lisääntyneet somaattiset oireet, ärtyneisyys, yleinen ahdistus, lisääntyneet huolet ja muutokset kaverisuhteissa koulussa. Koulun ja kodin toimiva sekä säännöllinen yhteistyö on tärkeää pitkittyneiden poissaolojen ehkäisemiseksi. Koulujen henkilökunta voi ennaltaehkäistä poissaoloja panostamalla oppilaiden hyvinvointiin ja osallisuuteen. Luokan turvallinen ilmapiiri sekä hyvä suhde opettajaan ja koulukavereihin, auttaa vähentämään poissaoloja koulusta. Koulussa näkyviin esimerkkeihin, kuten myöhästelyihin, fyysisiin oireihin, vetäytyneisyyteen ja koulutehtävien välttelyyn tulisi tarttua heti ja selvittää tilanne niiden taustalla (kuvio 3). (KouluKunnossa 2024.)

Kuvio 3. Koulunkäyntikyvyn tukeminen kotona ja koulussa (KouluKunnossa 2024)

Poissaolojen ennaltaehkäisemiseksi tulisi kiinnittää enemmän huomiota myös yhteiskunnan rakenteellisiin tekijöihin ja kansalliseen ohjaukseen. Rakenteellisia tekijöitä tulisi

vahvistaa, esimerkiksi läsnäoloa vahvistavia toimintamalleja ja tiedolla johtamista. Koulun kiinnittymistä ja poissaoloihin liittyvää osaamista tulisi lisätä ja vahvistaa kansallista poissaolojen seurantaa. (Virtanen & Pelkonen 2023, 145.)

Oppilas- ja kouluterveydenhuollolla voidaan vaikuttaa mielenterveyshäiriöihin ennaltaehkäisevästi. Koulujen terveystarkastuksissa tulisi ottaa mielenterveydenhäiriöt puheeksi, jolla edistetään avun saamista ajoissa eikä nuoren ei tarvitse pelätä leimaantumista. Tarkastuksissa voidaan myös kartoittaa mielenterveyshäiriöihin liittyviä riskitekijöitä nuoren elämässä. Oppilas- ja kouluterveydenhuollon toimivuus on erittäin tärkeää mielenterveyden edistämisen ja häiriöiden hoidon kannalta. Aina ei myöskään tarvita erikoissairaanhoidon mielenterveyshäiriöiden hoitamiseksi vaan lieviä ja keskivaikeita mielenterveydenhäiriöitä voidaan hoitaa sekä ennaltaehkäistä kouluterveydenhuollossa. Psykologi, koulukuraattori tai terveydenhoitaja voi hoitaa lieviä häiriöitä vuorovaikutukseen perustuvilla interventioilla. (Kaltiala-Heino ym. 2010.)

3.2 Riskitekijät

Syyt ongelmallisille koulupoissaoloille on selvitettävä nopeasti. Riskitekijöiden huomaaminen on oleellista varhaisessa puuttumisessa. Tutkimuksissa on havaittu, että runsaat koulupoissaolot liittyvät masennukseen, ahdistuneisuuteen, psykosomaattisiin oireisiin ja päihitteiden käyttöön tytöillä sekä pojilla. Alaikäisillä syy poissaoloihin on usein myös vanhempiin liittyvä eroahdistus. Yläkoululaisilla poissaolot liittyvät useimmiten auktoriteettien vastustamiseen tai diagnosoituihin käytöshäiriöihin. Oppilas voi kokea sosiaalista ahdistuneisuutta esimerkiksi koulussa tehtävien ryhmätöiden tai esitelmien takia. Mielenterveyden häiriöt eivät kuitenkaan parane jäämällä pois koulusta. Huoltajat eivät välttämättä ymmärrä, että kouluun palaaminen on tärkeää oppilaan mielenterveyden kannalta. Toimiva yhteistyö huoltajien kanssa on välttämätöntä lapsen kouluun paluun onnistumiseksi. (Kaltiala-Heino ym. 2010.) Myös erilaiset muutostilanteet oppilaan elämässä, kuten koulun vaihto tai nivelvaihe, perheen muutto tai sairausloma, voivat lisätä poissaolojen riskiä. Läheisen kuolema, trauma tai koulukiusaaminen lisäävät alttiutta poissaoloihin. (Palmu ym. 2020, 92–93.) Monet mielenterveydenhäiriöt ja tarkkaavuuden sekä toiminnanohjauksen haasteet voivat aiheuttaa ongelmia sosiaalisissa suhteissa ikätovereiden kanssa, joka myös lisää riskiä poissaoloille koulussa (Kaltiala-Heino ym. 2010). Poissaolojen riskiä voivat lisätä myös oppimisvaikeudet, puutteet tunnesäätelyssä, yksinäisyys ja ylisuojelevat vanhemmat (KouluKunnossa 2024).

Oppilaan ongelmalliset poissaolot eivät yleensä ala yhtäkkiä vaan ne lisääntyvät asteittain. Ensin myöhästelyt ja yksittäiset poissaolot lisääntyvät. Koulun olisikin oleellista kiinnittää näihin huomiota. (KouluKunnossa 2024.) Kearney (2008) kuvaa poissaolojen kasvamista

prosessina. Tämä on nähtävissä kuviossa 4. Koulunkäynnin haasteet näkyvät ensin kotona, kun kouluun lähdetään painostettuna. Kouluun lähtö on päivä päivältä hankalampaa ja vähitellen myöhästymiset lisääntyvät. Yksittäiset poissaolotunnit tietyiltä oppitunneilta lisääntyvät ja tämän jatkuessa lapsi voi jäädä kokonaan pois koulusta. Jatkuvampien poissaolojen kasvaessa, todennäköisyys kouluun palaamiseen pienenee. (Palmu ym. 2020, 93.)

Kuvio 4. Poissaolojen prosessikaavio (Kearney 2001, Joensuun seudun opetussuunnitelma 2023)

3.3 Koulupoissaolojen syitä

Kouluakäymättömyydellä on aina negatiivisia vaikutuksia lapsen ja nuoren elämässä. Poissaolot vaikuttavat oppimiseen ja pidemmällä tähtäimellä poissaolot voivat vaikuttaa kuinka pitkälle nuori kouluttautuu tulevaisuudessa. Lyhytaikainenkin poissaolo voi lisätä mielenterveyden haasteita, ahdistuneisuutta ja luoda ongelmia sosiaalisiin suhteisiin perheissä sekä ikätovereiden kanssa. Poissaoloihin tulisikin puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, koska mitä pidempään oppilas on poissa koulusta, sitä haasteellisempaa on palata sinne takaisin. (Palmu ym. 2020, 11.)

Lapsen ja nuoren säännöllinen koulunkäynti on tärkeää monesta näkökulmasta tarkasteltuna, niin akateemisista, sosiaalisista kuin yhteiskunnallisistakin. Kouluakäymättömyyteen tulisi puuttua varhaisessa vaiheessa, koska sillä voi olla erilaisia seurauksia ja pitkäkestoisena se voi johtaa varhaiseen koulupudokkuuteen. Koulupudokkuus voi johtaa muun muassa työllistymis-, talous- ja terveysongelmiin ja sillä voi olla myös yhteys rikollisuuteen. Kaikki nämä ovat riskitekijöitä nuoren kasvun, kehityksen ja tulevaisuuden kannalta. Pitkällä aikavälillä tarkasteltuna koulupudokkuudella on myös yhteiskunnallisia vaikutuksia, se lisää taloudellisia kuluja. (Määttä ym. 2020, 8; Palmu ym. 2020, 11.)

Lisääntyneet koulupoissaolot ovat lapsen tai nuoren tapa reagoida haasteelliseen elämäntilanteeseen (Koljonen & Virtanen 2021). Oppilailla on usein sosiaalisia ongelmia ja mielenterveyteen liittyviä haasteita, kuten masennusta. Suuri osa kärsii myös fyysistä sairauksista tai somaattisista oireista, kuten vatsakivusta tai päänsärystä. Vain harvalla kouluakäymättömällä on oppimisvaikeuksia, mutta poissaolot voivat vaikuttaa koulumenestykseen.

(Friberg 2020, 21.) Koulun kieltäytymisen syy on usein monen samanaikaisen tekijän yhteisvaikutus (Palmu ym. 2020, 11). Syynä voi olla kiusaaminen, huono suhde opettajan kanssa, epäonnistunut kodin ja koulun yhteistyö tai vanhempien mielenterveys- tai alkoholiongelmat. Syitä voi olla monia muitakin, poissaolojen taustalla on havaittu olevan jopa 60 eri syytekijää. (Pelkonen & Virtanen 2021.) Altistavat tekijät koulupoissaoloille ja koulukieltäytymiselle liittyvät usein oppilaan omaan psyykkiseen hyvinvointiinsa. Ahdistusta ja stressiä aiheuttavan poissaolojen kierteen voivat laukaista koulukiusaaminen tai joku muu negatiivinen kokemus koulussa. (Palmu ym. 2020, 11–13.)

Myös perheeseen liittyvät tekijät voivat lisätä poissaoloja koulusta. Huoltajien omalla asenteella on vaikutusta lapsen ja nuoren koulunkäyntiin. Omat, huonot kokemukset koulusta voivat vaikuttaa kielteisesti tai huoltaja voi pitää kouluttautumista tarpeettomana. Huoltajalla voi olla myös esimerkiksi koulukiusaamistaustaa, jolloin hän voi olla ylisuojeleva lastaan kohtaan. Ylisuojelevuus ei yksittäisenä tekijänä ole kovin suuri riski koulukieltäytymiselle, mutta yhdistettynä muihin altistaviin tekijöihin, se voi ylläpitää sitä. Koulupoissaoloja voivat lisätä myös huoltajien päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat sekä hankaluudet perheen sisäisessä vuorovaikutuksessa. Riski poissaoloihin kasvaa erityisesti perheissä, joissa huoltajilla on mielenterveysongelmia. (Palmu ym. 2020, 14.)

Poissaolojen syitä tutkiessa törmätään usein siihen, että huoltajat ja koulu syyttävät toisiaan. Hankalassa tilanteessa koulun henkilökunta saattaa ajatella, että huoltajat antavat lastensa olla poissa koulusta liian helposti. Huoltajat voivat ajatella, että lapsi ei saa riittävää tukea koulussa tai koulukiusaamiseen ei puututa. Koulun puuttuessa kouluakäymättömyyteen, huoltajat kokevat usein, että koulu syyttää heitä. Koulun ja kodin hyvä yhteistyö olisi kuitenkin tärkeää ja sillä on todettu olevan positiivinen vaikutus koulussa käymiseen. Myös koulun aikuisten suhtautumisella voi olla merkityksellinen vaikutus koulunkäynnin onnistumiseen. Opettajan omien käytänteiden ja suhtautumisen lisäksi myös koko koulun toimintakulttuurilla voi olla vaikutusta. Tuomitseva ja rangaistuspainotteinen toimintatapa lisää poissaoloja. Koulunkäynnin mielekkyyttä lisää koulun aikuisen tuki ja kiinnostus oppilaan asioihin. Riittävä tuki oppimisvaikeuksissa ja oppilaan toimintakyvyn rajoitteiden huomioiminen tekee koulusta vähemmän kuormittavaa. Sosiaalisten suhteiden luomiseen tarvittava tuki on myös merkityksellistä, koska koulusta kieltäytyvä voi olla muita ujompi, jolloin kaverisuhteiden luominen on haastavampaa. Hyvät ystävyysuhteet ovat tärkeitä ja voivat helpottaa koulunkäynnin sujumista. (Palmu ym. 2020, 11, 16.)

Opetushallituksen vuonna 2020 tekemään kartoitukseen osallistuneiden ammattilaisten mielestä ongelmallisten poissaolojen syynä oli ensisijaisesti oppilaiden psyykkiset tai fyysiset haasteet ja muut koulun ulkopuoliset kiinnostuksen kohteet. Sosiaaliset ongelmat tai

huono asenne koulua kohtaan koettiin vähäisempinä syinä. Koulun toimintaan liittyvät ongelmat olivat harvinaisia poissaolojen syitä. Koulun näkökulmasta poissaolojen yleisimmät syyt liittyivät yleensä oppilaaseen itseensä esimerkiksi asenteeseen hakeutua pois koulusta. Ammatillaiset kokivat, etteivät oppilaan vaikeat suhteet läheisiin tai kouluun aiheuttaneet juurikaan poissaoloja. (Määttä ym. 2020, 33.)

3.4 Poissaoloihin puuttuminen

Kouluihin tulisi luoda turvallinen ilmapiiri, jossa oppilaat sekä aikuiset voivat kokea osallisuuden ja yhteisöllisyyden tunnetta. Se on merkityksellistä oppimisen sekä säännöllisen koulunkäynnin kannalta. Jokaisella oppilaalla tulee olla turvallinen oppimisympäristö, jossa tulee kuulluksi, nähdyksi ja kannustetuksi. Oppilaille olisi tärkeää opettaa myös hyvinvointitaitoja, joiden avulla he selviäisivät tulevaisuudessa elämän vastoinkäymisistä. Avoin ja arvostava yhteistyö kodin ja koulun välillä sitouttaa vanhempia sekä oppilaita koulunkäyntiin ja siihen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Poissaoloihin puuttuminen ja kouluun kiinnittyminen tulee olla koko koulun suunniteltua, yhteistä toimintaa. Systemaattisessa toiminnassa pitää hyödyntää ammattilaisten osaamista ja sitä tulisi vielä vahvistaa. Henkilökunnan osaamisen lisäksi toiminnassa tulee hyödyntää myös oppilaiden ja vanhempien kokemusta. (Virtanen & Pelkonen 2023, 186, 190, 201.)

Koulupoissaoloja tulisi seurata säännöllisesti ja niihin tulee puuttua varhaisessa vaiheessa (Opetus- ja ohjauskeskus Valteri 2023, 10). Aktiivinen puuttuminen edellyttää, että toimenpiteet ovat yksilöllisiä ja joustavat tarvittaessa (Friberg 2020, 24). Toimiva yhteistyö huoltajien kanssa on oleellista, poissaoloista ilmoitetaan puolin toisin ja tilanteista käydään keskusteluita. Opiskeluhuollon ammatillaiset tulee ottaa mukaan yhteistyöhön erityisesti poissaolojen lisääntyessä, mutta mahdollisuuksien mukaan jo varhaisessa vaiheessa. Moniammatillinen yhteistyö on tärkeää aloittaa heti huolen herätessä. (Opetus- ja ohjauskeskus Valteri 2023, 10, 12.) Opiskeluhuollolla sekä kouluterveydenhuollolla on tärkeä rooli poissaolojen ehkäisemisessä. Kouluhyvinvointi, riittävä tuki sekä toimiva yhteistyö kodin ja koulun välillä auttavat kouluun kiinnittymisessä sekä poissaolojen vähentämisessä. (Koljonen 2023, 6.)

Varhaisella puuttumisella voidaan estää poissaolojen lisääntyminen ja muuttuminen pitkäaikaiseksi. Toimiva läsnäolon valvontajärjestelmä tulisi olla käytössä kaikissa kouluissa, jolloin poissaolosta menee heti tieto huoltajille ja siihen voidaan reagoida nopeasti. Tässä tilanteessa toimiva yhteistyö kodin ja koulun välillä mahdollistaa oppilaan paluun kouluun onnistuneesti. (Friberg ym. 2020, 26.)

Kouluun paluuta poissaolojen jälkeen ei kannata kiirehtiä liikaa, vaan oppilaalle tulee antaa siihen riittävästi aikaa. Kiirehtimisen oppilas voi kokea painostamisena. Tavoite on kuitenkin saada oppilas mahdollisimman pian takaisin kouluun. (Friberg ym. 2020, 27.)

Perusopetuksen lainsäädäntöä uudistettiin poissaolojen vähentämiseksi ja kouluun kiinnittymisen lisäämiseksi vuonna 2023. ”Opetuksen järjestäjän tulee ennaltaehkäistä perusopetukseen osallistuvan oppilaan poissaoloja sekä seurata ja puuttua niihin suunnitelmallisesti. Opetuksen järjestäjän tulee ilmoittaa luvattomista poissaoloista oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle.” Myös perusopetuksen opetussuunnitelmaa päivitettiin ja siihen kirjattiin ohjeistusta poissaolojen ehkäisemiseksi, seuraamiseksi sekä puuttumiseksi. Toimintamallista päätetään aina paikallisessa opetus- ja lukukausisuunnitelmassa. (Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri 2023, 3, 6.) Koulujen oppilashuoltosuunnitelmassa täytyy kuvata, miten poissaoloja seurataan ja miten niihin puututaan. Monissa kunnissa ja kouluissa onkin laadittu ja otettu käyttöön myös erilaisia poissaoloihin puuttumisen malleja. (Koljonen & Virtanen 2021.) Kuviossa 5 on nähtävissä Päijät-Hämeen puuttumisen malli. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisemassa poissaolojen luokittelussa poissaolojen syyt jaetaan viiteen luokkaan: terveydelliset syyt, anottu vapaa, muu selvitetty poissaolo, luvaton poissaolo ja selvittämätön poissaolo. Opetuksen järjestäjiä kehoitetaan käyttämään näitä yhtenäisiä luokitteluja. (Opetus- ja ohjauskeskus Valteri 2023, 10.)

Kuvio 5. Päijät-Hämeen poissaoloihin puuttumisen malli (Päijät-Hämeen hyvinvointialue, 2024)

4 Kirjallisuuskatsauksen toteuttaminen

4.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Opinnäytetyö on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena menetelmälähteisiin perustuen. Se on paljon käytetty kirjallisuuskatsausten perustyyppi, jolla ei ole tarkkaa ohjeistusta, mutta aineistot ovat laajoja (Salminen 2023, 7). Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tarkoituksena on etsiä tietoa siitä, mitä ilmiöstä jo tiedetään, sekä esitellä ilmiön keskeiset käsitteet ja niiden suhteet. Tavoitteena on ilmiön ymmärtäminen sekä ymmärretyn kuvaileminen loogisesti ja uskottavasti. Kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella voi tehdä tiivistyksen aiemmin tehdyistä tutkimuksista tai luoda uuden kokonaisnäkemyksen. Hajanaisen tiedon voi järjestää johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. (Vilkkä 2023.) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on aineistolähtöistä ja perustuu tutkimuskysymykseen. Valitun aineiston avulla on tarkoitus löytää kuvaileva, laadukas vastaus tutkimuskysymykseen. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen vaiheita ovat tutkimuskysymyksen muodostamisen ja sopivan aineiston valinnan lisäksi kuvailun rakentaminen ja tuloksen tarkastelu. (Kangasniemi ym. 2013, 291, 294–295.)

Tutkimuskysymys on rajattu ja sitä voidaan tarkastella yhdestä tai useammasta näkökulmasta. Tutkimuskysymys on usein kysymysmuodossa ja se ohjaa koko tutkimusprosessia. Syvällisen tarkastelun mahdollistamiseksi, kysymyksen tulee olla riittävän täsmällinen. Kysymys voi olla väljempi, jos sitä tarkastellaan monista eri näkökulmista. (Kangasniemi ym. 2013, 294–295.) Opinnäytetyöni tutkimuskysymykseksi muodostui, mitkä tekijät vaikuttavat siihen, ettei oppilas käy koulua? Tutkimuskysymys muodostui aineistosta, jota tarkastelin ennen kysymyksen luomista. Tutkimuskysymys on jätetty aika väljäksi, koska asiaa on tarkoitus tarkastella monesta näkökulmasta, myös oppilaiden hyvinvoinnin näkökulmasta.

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineistot ovat laajoja eikä aineistoille ole tarkkoja sääntöjä (Salminen 2023, 7). Tutkimusaineiston valinnassa tulee esiin tämän menetelmän aineistolähtöisyys ja ymmärtämiseen tähtäävä luonne. Aineisto koostuu yleensä viimeaikaista, tieteellisistä julkaisuista. Aineiston tärkein kriteeri on, että sen avulla pystytään tutkimaan asiaa ilmiölähtöisesti ja asianmukaisesti suhteessa tutkimuskysymykseen. Aineisto tarkentuu koko prosessin ajan, kun sitä reflektoidaan jatkuvasti suhteessa tutkimuskysymykseen. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineistot voivat olla keskenään hyvin erilaisia. Teoreettisten ja käsitteellisten tutkimusten käyttö on oleellista. Tieteellisten artikkeleiden lisäksi voidaan käyttää perustellusti muitakin lähteitä. (Kangasniemi ym. 2013, 295–296.)

4.2 Aineiston keruu ja valinta

Opinnäytetyön aineistoa on haettu loppukesästä ja alkusyksystä 2024. Aineiston haussa käytettiin Google Scholaria, Finna.fi-sivustoa ja LAB Primoa. Aineiston haussa käytettiin hakusanoina kouluakäymättömyys, koulupoissaolot, koulupoissaolojen syyt, kouluakäymättömyys riskitekijät, koulupoissaolojen ehkäiseminen, kouluun kiinnittyminen ja kouluhyvinvointi. Valitun aineiston tuli olla suomen- tai englanninkielisiä. Aineistoksi valittiin ilmaisia tutkielmia, jotka olivat julkaistu vuonna 2010 tai sen jälkeen. Aineiston tuli käsitellä koulupoissaoloihin vaikuttavia tekijöitä ja kohdistua lapsiin sekä nuoriin. Aineiston tuli vastata tutkimuskysymykseen. Opinnäytetyön aineistoon valittiin kahdeksan tutkielmaa. Valittu aineisto liitteessä 1.

Aineistolle asetettiin mukaanottokriteerejä, jotka ovat kuvattu alla olevassa taulukossa 1.

Mukaanottokriteerit
Vastaa tutkimuskysymykseen
Suomen- tai englanninkielinen
Saatavilla ilmaiseksi
Julkaistu vuonna 2010 tai sen jälkeen
Tutkimus käsittelee lasten ja nuorten koulupoissaoloja

Taulukko 1. Mukaanottokriteerit

4.3 Aineiston analysointi

Sisällönanalyysi on laadullisissa tutkimuksissa eniten käytetty analyysimenetelmä. Suosituna menetelmänä se sopii useiden erityyppisten aineistojen analyysiin. Sen avulla voidaan analysoida lähes kaikki kirjalliseen muotoon dokumentoitava materiaali. Sisällönanalyysi voidaan toteuttaa aineistolähtöisesti tai teorialähtöisesti. Niiden erona on, että aineistolähtöisessä analyysissä ei ole valmista luokittelurunkoa. Tutkija määrittelee itse luokittelun aineistonsa perustuen. Teorialähtöistä analyysiä ohjaa ensin laadittu luokittelumatriisi ja aineistoa tulee olla riittävästi tutkittua tietoa. Aineistolähtöinen analyysi on parempi vaihtoehto, jos tutkittua aineistoa on vähän. Sisällönanalyysin vaiheita ovat valmistelu, analysointi ja raportointi. Sen päämääränä on kuvata tutkimusmateriaali tiivistetyssä, yksinkertaisessa ja yleisessä muodossa. (Elo ym. 2022, 215–219.)

Opinnäytetyön aineistoa tutkiessa nousi selkeästi esiin neljä tekijää, jotka kaikki vaikuttavat oppilaan kouluakäymättömyyteen ja koulupoissaoloihin. Laaja aineisto rajattiin näihin neljään näkökulmaan, jotka olivat yksilö, perhe, koulu ja yhteiskunta. Lähdin tutkimaan koulupoissaoloja näistä neljästä näkökulmasta ja niiden vaikutuksista oppilaan kouluakäymättömyyteen. Käytin opinnäytetyössäni sisällönanalyysiä apuna löytämäni aineiston järjestämiseen. Aineiston valinnan aikana pidin tutkimuskysymyksen mielessäni ja kirjasin ylös tutkimuskysymykseen vastaavia oleellisia ilmaisuja sekä sanoja. Aineistosta löytyneet ilmaisut ja sanat teemoiteltiin. Teemoista muodostettiin ala- ja yläluokat. Alaluokiksi valittiin psyykkiset, fyysiset ja sosiaaliset ongelmat koulunkäynnissä. Yläluokiksi valikoitui yksilöön, perheeseen, kouluun ja yhteiskuntaan liittyvät tekijät. Taulukko analyysistä liitteessä 2.

5 Tulokset

5.1 Yksilöön liittyvät tekijät

Koulupoissaolojen syitä on tutkittu eniten yksilön näkökulmasta, vaikka syitä voi olla monia. Lapsuudesta nuoruuteen siirtyminen voi aiheuttaa ahdistuksen tunnetta nuoren pohtiessa omaa identiteettiään. Nuori itsenäistyy ja kokeilee omia rajojaan. Hän voi myös hakea vertaisryhmän hyväksyntää eri tavoin mikä voi aiheuttaa koulupoissaoloja. Riski päihteiden käyttöön lisääntyy nuoruuden kehitysvaiheessa ja niiden käyttäminen lisää tutkimusten mukaan koulupoissaoloja. Tutkimusten mukaan poissaolojen todennäköisyys kasvaa lapsen kasvaessa vanhemmaksi. Myös pienemmillä lapsilla voi olla paljon poissaoloja koulusta, mutta yleensä ne lisääntyvät nuoruudessa. Koulupoissaolotyypeistä pinnaaminen, koulu-kieltäytyminen ja koululähtöinen poissaolo on yleisempää vanhemmalla iällä. (Virtanen & Pelkonen 2023, 125–126, 129.) Toistuvissa poissaoloissa on usein tyypillinen kaava. Akaateemisen kiinnostuksen menettäminen, opinnoissa jälkeen jääminen ja luokan välttäminen. Yhteydenotto koulusta ei lisää oppilaan motivaatiota vaan yleensä se lisää negatiivista asennetta. (Rissanen 2022, 9.)

Määtä ym. (2020, 32–33) koulun henkilökunnalle tekemän tilannekartoituksen mukaan Suomen yläkouluissa on vähintään 4000 kouluakäymätöntä oppilasta. Ongelmalliset poissaolot kestävät keskimäärin kaksi vuotta. Koulunkäynnin ongelmia on tyttöillä sekä pojilla. Kouluakäymättömillä on enemmän haasteita koulunkäynnissä esimerkiksi puutteita luku- ja kirjoitustaidoissa tai tarkkaavuuden ongelmia. Suurin osa heistä on erityisen tai tehostetun tuen oppilaita. Kolmannes kouluakäymättömistä oppilaista opiskeli vuosiluokkiin sitomattomasti. Tutkimukseen osallistui koulun henkilökunta, jonka mielestä ongelmallisten poissaolojen syynä oli ensisijaisesti oppilaiden psyykkiset ongelmat. Myös kiinnostus muihin asioihin kuin koulunkäyntiin koettiin yhdeksi suuremmiksi haasteiksi koulupoissaoloissa. Syy saattoi olla henkilökunnan mielestä myös epämääräisissä, fyysisissä oireissa. Koulun henkilökunta koki, että koulupoissaolot johtuivat pääasiassa yksilöstä itsestään.

Poissaolotutkimuksissa on kiinnitetty huomiota tyttöjen ja poikien poissaoloihin. Tutkimuksissa ei kuitenkaan ole selkeää eroa poissaolomäärissä. Joissakin tutkimuksissa pojilla oli enemmän poissaoloja, mutta myös tytöt olivat joidenkin tutkimusten mukaan enemmän poissa koulusta. Tyttöjen lisääntyneet poissaolot yläkouluikäisinä selittyivät ulkomailta tehtyjen tutkimusten mukaan kuukautisten alkamisella ja niihin liittyvällä väsymyksellä sekä kivulla. Aihe on edelleen tabu, joten tutkimukset kuukautisten vaikutuksista poissaoloihin ovat vähäisiä. (Virtanen & Pelkonen 2023, 127.)

Lasten ja nuorten terveys on huonontunut. Pahoinvointi sekä mielenterveysongelmat puhuttavat nykyään paljon, varsinkin tyttöjen ahdistuneisuus sekä masennusoireet ovat kasvaneet. Tämä on huolestuttavaa myös koulupoissaolojen kannalta, koska ahdistuneisuus ja masennus lisäävät poissaoloja. (Virtanen & Pelkonen 2023, 130.) Suurimmalla osalla kouluakäymättömistä oppilaista on psyykkisiä tai fyysisiä sairauksia. Heillä on usein huono itsetuottamus ja kielteinen minäkuva, myös sosiaaliset ongelmat ovat tavallisia. Oppilaalla voi olla ahdistuneisuutta, masennusta, väsymystä tai vatsaoireita. Levottomuus ja somaattiset oireet ovat yleisiä kouluakäymättömillä oppilailla. He voivat tuntea koulun toiminnan epämiellyttävänä ja kokea olonsa suojattomaksi. (Friberg ym. 2020, 21.) Oireilujen takaa voikin löytyä selvittelyn jälkeen koulukiusaamista tai sosiaalisten tilanteiden pelkoa. Epäselvät somaattiset oireet ovat yksi merkittävimmistä syistä koulupoissaoloihin ja ne haastavat myös vanhempia. Vanhempien voi olla hankalaa selvittää ovatko oireet todellisia. Lapsi voi jäädä vanhemman luvalla kotiin, vaikka olisikin oikeasti koulukuntoinen. (Virtanen & Pelkonen 2023, 130.) Sosiaaliset tekijät, kuten ryhmäpaine, voivat vaikuttaa koulupoissaoloihin. Ryhmäpaineelle altistuminen on yleisempää pinnaavilla ja normien vastaisesti käyttäytyvillä oppilailla kuin yksilöllisten syiden vuoksi koulusta kieltäytyville. (Friberg ym. 2020, 21–22.)

Lasten ja nuorten lisääntyneen ylipainon on havaittu lisäävän koulupoissaoloja. Maailman terveysjärjestön WHO:n mukaan maailmassa oli vuonna 2016 ylipainoisia tai lihavia lapsia ja nuoria yli 340 miljoonaa. Lihavuus ja ylipaino vaikuttavat fyysisen terveyden lisäksi myös sosiaaliseen ja emotionaaliseen hyvinvointiin. Sillä voi olla vaikutusta itsetuntoon ja koulussa suoriutumiseen. Lihavilla lapsilla ja nuorilla on myös suurempi riski joutua koulukiusatuksi, joka voi lisätä koulupoissaoloja. Myös riittämättömän unen saanti lapsilla ja nuorilla on yhteydessä koulupoissaoloihin. Älylaitteiden käyttö, energiajuomat ja päiväunet vaikuttavat unirytmiin, jolloin nuori voi olla väsynyt koulussa, myöhästellä tai olla kokonaan poissa. Pitkällä aikavälillä nuorten unettomuus lisää poissaoloja koulusta. Nuoret eivät välttämättä ymmärrä unen merkitystä hyvinvoinnille ja tarvitsevatkin usein tukea nukkumaanmeno-ajoista huolehtimiseen. Paljon nettiä käyttävillä tytöillä ja pojilla on havaittu olevan riski poissaoloihin. Sosiaalinen media voi lisätä nettikiusaamista, masennusta ja ahdistusta. Erityisesti poikien riippuvuus videopeleihin voi lisätä myös koulusta pinnaamista. (Virtanen & Pelkonen 2023, 131.)

Kouluissamme on tänä päivänä paljon oppilaita eri maista. Maahanmuuttajilla ja etniseen vähemmistöön kuuluvilla oppilailla on havaittu olevan enemmän poissaoloja verrattuna kantaväestön oppilaisiin. Suomeen muuttaessa heillä voi olla ongelmia koulunkäynnissä puutteellisten oppimisvalmiuksien vuoksi. Osa saattaa aloittaa koulunkäynnin luku- ja kirjoitustaidottomana, joten valmistavasta opetuksesta perusopetukseen siirtyminen voi olla haasteellista tuesta huolimatta. (Virtanen & Pelkonen 2023, 128, 135.) Suomen kielen

osaaminen on oleellista kouluun ja yhteiskuntaamme sopeutumisessa. Se mahdollistaa vuorovaikutuksen kantaväestön kanssa. Puutteellinen kielitaito vaikeuttaa oppimista ja voi lisätä häiriökäyttäytymistä. Koululla on tärkeä rooli maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten sopeutumisessa. Se on usein heille ensimmäinen sosiaalinen ja kulttuurinen kohtaaminen kodin ulkopuolella. Maahanmuuttajataustaiset oppilaat huomioiva koulutusjärjestelmä on toimiva keino integroida heidät yhteiskuntaamme. Koulun kiinnittyminen ennakoitavalla aikavälillä parempaa sopeutumista. (Kangosjärvi & Kääriäinen 2022, 6, 14.)

5.2 Perheeseen liittyvät tekijät

Perheellä on merkittävä vaikutus lapsen kehitykseen. Vanhempien voimavarojen puute henkilökohtaisten syiden tai yhteiskunnallisten tekijöiden vuoksi vaikuttaa lapsen hyvinvointiin ja sitä kautta myös koulunkäyntiin. (Virtanen & Pelkonen 2023, 136.) Perheen matala sosioekonominen asema, vanhempien mielenterveysongelmat ja puutteet vanhemmuustaidoissa voivat vaikuttaa lapsen koulunkäyntiin. (Sergejeff 2023, 20.) Noin 12 prosenttia suomalaislapsista elää lapsiperheköyhyydessä, jolla on vaikutusta myös koulupoissaoloihin. Perheen huono rahatilanne saattaa vaikuttaa esimerkiksi lapsen pukeutumiseen tai uuden puhelimen ostoon, jolloin lasta voi hävettää koulussa. Heikko taloustilanne voi vaikuttaa vanhempien voimavaroihin, jolloin he eivät jaksu tukea koulunkäyntiä, auttaa kotitehtävissä tai puuttua poissaoloihin. (Virtanen & Pelkonen 2023, 136.)

Joidenkin koulua käymättömien oppilaiden koti on turvaton. He elävät riitaisissa ja epävakaisissa perheissä, joissa voi olla päihde- tai mielenterveysongelmia ja taloudellisia huolia. Huoltajat eivät välttämättä pysty tukemaan lapsen koulunkäyntiä, joka on tavallinen koulupoissaolon syy. Lapsella voi olla huoli perheen tilanteesta ja hän voi kärsiä eroahdistuksesta. Koulun palaamisen kannalta olisi tärkeää, että koko perhe, huoltajat sekä oppilas, saisi riittävää tukea. (Friberg ym. 2020, 23.)

Perheissä tapahtuvilla negatiivisilla tilanteilla on usein vaikutusta lapsen kykyyn käydä koulua. Perheen sisäiset riidat, kaltoinkohtelu, liian tiukat kurinpitotoimet tai vähäinen valvonta vaikuttavat erityisesti yläkouluikäisten nuorten koulupoissaoloihin. Muun muassa fyysinen väkivalta, vanhempien avioero, vanhemman kuolema tai sairaus ja työttömyys saattavat lisätä poissaoloja. Lapsi voi ottaa mallia vanhemmasta hänen jäädessä pois töistä esimerkiksi sairauden tai vamman vuoksi. (Virtanen & Pelkonen 2023, 137.)

Maahanmuuttajaoppilaiden perheissä ei ole välttämättä totuttu, että koulussa käydään säännöllisesti. Perheille tulisi painottaa koulunkäynnin merkitystä ja selventää suomalaista koulutusjärjestelmää. Vanhemmat eivät esimerkiksi ymmärrä, että oppilas ei voi olla poissa koulusta vanhempien vapaapäivänä. Oppilaalle ei myöskään ole hyväksi lähteä kesken

kouluvuoden pitkäksi aikaa omaan kotimaahansa. Poissaoloja voi myös lisätä oppilaan äidinkieli, jos se on muu kuin valtaväestön puhuma kieli. (Virtanen & Pelkonen 2023, 128–129.)

Kantaväestön oppilaat oppivat yleensä koulun säännöt ja toimintatavat nopeammin kuin maahanmuuttajataustaiset oppilaat. Vieraskielisissä perheissä voi olla vähemmän kulttuurista pääomaa, jonka vuoksi heidän lapsensa oppivat hitaammin koulun normit. Oppilaiden voi olla haasteellisempaa luoda sosiaalisia suhteita opettajiin tai muihin oppilaisiin. Suhteet opettajiin ja vertaisryhmään ovat tärkeässä roolissa emotionaalisen kouluun kiinnittymisen kannalta. Maahanmuuttajataustaisilla oppilailla on yleensä vähemmän koulutuksellisia resursseja kotona, jotka ovat yhteydessä akateemiseen suoriutumiseen. Hyvä motivaatio ja parempi akateeminen suoriutuminen vaikuttavat kouluun kiinnittymiseen. (Kangosjärvi & Kääriäinen 2022, 15–16.)

Korostunut itseohjautuvuus kouluissa lisää vanhempien vastuuta koulunkäynnistä (Sergejeff 2023, 32). Perheessä voi olla periytyviä tekijöitä, jotka hankaloittavat lapsen koulunkäynnin tukemista kotona. Esimerkiksi vanhempien diagnosoimaton ADHD on voinut periytyä lapselle, mikä vaikeuttaa tukemista entisestään. (Malka 2023, 39.) Koulupoissaoloihin voivat vaikuttaa laiminlyövä vanhemmuus tai vanhempien vähäinen kontrolli koulunkäynnistä. Lapsen ja vanhemman turvaton kiintymyssuhde ja vuorovaikutus voivat lisätä koulupoissaoloja. (Virtanen & Pelkonen 2023, 138.) Huoltajien kiinnostus koulunkäyntiä kohtaan sekä hyvä yhteistyö koulun kanssa tukee oppilaan läsnäoloa ja oppimista. Heidän myönteinen asenteensa ja kannustus on tärkeää lapsen kouluun kiinnittymisen vahvistamiseksi. (Sergejeff 2023, 32.)

5.3 Kouluun liittyvät tekijät

Koulu on kodin ohella tärkeimpiä lapsen arkeen vaikuttavista asioista, joten luonnollisesti oppilaan hyvinvointi koulussa on tärkeää. Koulun ihmissuhteiden vaikutuksesta lapsen hyvinvoinnille on kuitenkin vähemmän tietoa kuin vanhempien merkityksestä. (Rissanen 2022, 29–30.) Suomessa nähdään kouluhyvinvoinnin olevan tiukasti kytköksissä koulunkäyntiin ja koulussa menestymiseen. Kouluhyvinvointia on tutkittu huomattavasti vähemmän kuin monia muita koulupoissaoloihin vaikuttavia tekijöitä. Kouluhyvinvoinnin tiedetään kuitenkin vaikuttavan merkittävästi lapsen ja nuoren kokemuksiin koulunkäynnistä. Kouluhyvinvointi on kouluviihtyvyyden lisäksi keskeisimpiä tekijöitä oppilaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi myös tulevaisuudessa. (Koljonen 2023, 19–20.)

Koulussa vietetään merkittävä osa lapsen ja nuoren elämästä. Siellä olevilla toimivilla rutineilla luodaan oppilaille turvallisuuden tunnetta. (Virtanen & Pelkonen 2023, 141.) Ilmapiiri koulussa, kiusaaminen ja huono suhde opettajien kanssa vaikuttavat usein oppilaan koulu-poissaoloihin. Myös ajan viettäminen muiden koulusta luvattomasti poissaolijoiden kanssa vaikuttaa asiaan. Avoimet oppimisympäristöt, riittämättömät tukitoimet sekä vaatimukset liiallisesta itseohjautuvuudesta lisäävät erityisesti neurokirjon oppilaiden stressiä ja kuormittumista. Neurokirjon häiriöt, kuten ADHD ja autismikirjo, lisäävät keskittymisen ja oppimisen haasteita. Muun muassa avoimissa oppimisympäristöissä esiintyvä levottomuus, melu ja struktuurin puute lisäävät kuormittumista. Pitkään kestävä kuormittuminen lisää mielen-terveyden ongelmia mikä voi vaikuttaa kouluakäymättömyyteen. (Sergejeff 2023, 20, 24.)

Suomessa tehdyn tutkimuksen mukaan opetuksen selkeät tavoitteet, opettajaan kohdistuvat myönteiset odotukset ja riittävät osallistumismahdollisuudet vähentävät poissaolojen riskejä. Riittävä tuki koulussa, yksilöllinen lähestymistapa ja läsnäolon valvonta vähentävät riskiä jäädä pois koulusta. Koulun henkilökunnan selkeä vastuunjako poissaolojen seurannasta on oleellista, ettei satunnaisista poissaoloista tulekin tavanomaisia. Koululla tulee olla oma käytäntönsä poissaolijoiden etsimiseen. Koulupoissaoloja lisäävät myös tyytymättömyys oppitunteihin, koulunkäyntiin rohkaisemisen puuttuminen, henkilökunnan sekä oppilaiden asenteet ja epäjohtonmukaisuus. (Friberg ym. 2020, 22–23.) Opettajan ja oppilaan toimiva suhde vähentää koulupoissaoloja. Vuorovaikutus opettajan kanssa voi vaikuttaa siihen pinnaako oppilas koulusta vai ei. Välittävä, oikeudenmukainen ja aidosti kiinnostunut opettaja saa oppilaan tuntemaan itsensä tervetulleeksi oppitunneille. Emotionaalinen ja sosiaalinen tuki opettajalta on myös merkityksellistä. (Virtanen & Pelkonen 2023, 142.)

Liian suuret luokkakoot voivat lisätä poissaoloja. Oppilas voi tuntea itsensä näkymättömäksi jokaisen keskittyessä vain omaan työhönsä. Koulupoissaolojen syyt ovat usein monimutkaisia eikä syy ole pelkästään koulussa. Koulun on kuitenkin hyvä tiedostaa, että heidän toimintansa voi vähentää riskejä ja helpottaa oppilaiden kouluun palaamista poissaolojen jälkeen. (Friberg ym. 2020, 23.) Kouluissa, joissa on hyvä ilmapiiri, on tutkimusten mukaan vähiten koulukiusaamista, päihteiden käyttöä ja pinnaamista. Auktoritatiivinen ilmapiiri, jossa oppilaista välitetään ja heille asetetaan rajat, vähentää poissaoloja koulusta. Oppilaat yleensä pitävät opettajista, jotka pystyvät pitämään työrauhaa yllä, ovat sopivan tiukkoja, mutta myös lempeitä. Opettajan kyky hallita luokkaa vaikuttaa oppilaan turvallisuuden tunteeseen koulussa. Turvattomuus, turhautuminen, tuen puute tai kova melu oppitunneilla saattaa johtaa oppitunneilta pois jäämiseen. (Virtanen & Pelkonen 2023, 141–143.) Koulun olisi myös hyvä miettiä esimerkiksi hyppytunteja ja yksilöllisen opiskelun ajankohtia. Vapaa- tunteja kesken koulupäivän tulisi välttää, koska ne houkuttelevat pinnamaan. Pinnaaminen yksittäisiltä oppitunneilta lisää riskiä pidempiaikaiseen poissaoloon. (Friberg ym. 2020, 28.)

Viime vuosina on paljon puhuttu koulurakennusten koosta, kunnosta ja tilaratkaisuista. Pienemmissä kouluissa on tutkimusten mukaan vähemmän koulupoissaoloja, mutta oleellista on kuitenkin koulun ilmapiiri ja riittävät tukitoimet. Jollekin nuorelle iso koulu voi tarjota helpomman tavan sulautua isoon oppilasmäärään, joillekin se voi olla ahdistavaa. (Virtanen & Pelkonen 2023, 144.)

5.4 Yhteisöön ja yhteiskuntaan liittyvät tekijät

Koulun ulkopuolisella yhteisöllä ja yhteiskunnalla on myös oma merkityksensä koulupoissaoloissa, vaikka ne ovatkin lapsen ja nuoren arjesta kauimpana. Niiden vaikutus huomataan esimerkiksi tilanteessa, jossa oppilaalla on haasteita oppimisessa, eikä tukea ole riittävästi saatavilla vähäisten resurssien vuoksi. Tai vanhemmat eivät saa apua mielenterveydenhaasteisiin hyvinvointialueen riittämättömien resurssien takia. Näillä voi olla vaikutusta poissaoloihin, jotka voivat vaikeutua ja pitkittyä. Poissaolojen lisääntyessä huomiota tulisi kiinnittää myös yhteisöön ja yhteiskuntaan eikä vain yksilö- ja perhetekijöihin. (Virtanen & Pelkonen 2023, 145.)

Turvattomuus omalla asuinalueella, riittämättömät sosiaali- ja terveystalvelut ja etniseen taustaan liittyvät haasteet ovat tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa poissaoloihin koulussa. (Sergejeff 2023, 20.) Tutkimuksissa on todettu, että alueella, jolla on paljon vuokra-asuntoja sekä etnistä alkuperää olevia asukkaita, todennäköisyys koulupoissaoloista kasvaa. Turvattomat, rikolliset asuinalueet lisäävät myös riskiä poissaoloihin. (Virtanen & Pelkonen 2023, 148.)

Hyvinvointialueilla ja kouluissa resurssien riittävyys on tänä päivänä iso haaste, jonka kanssa kamppaillaan jatkuvasti. Tämä on myös haaste koulupoissaolojen kannalta. Oppilashuollon palveluita ja henkilökuntaa ei ole riittävästi saatavilla. Lastensuojelun ja nuorisopsykiatrin piiriin pääseminen on usein hidasta ja hankalaa. (Virtanen & Pelkonen 2023, 147–148.) Suomessa nähdään kouluhyvinvoinnin olevan tiukasti kytköksissä koulunkäyntiin ja koulussa menestymiseen. Kouluhyvinvointia on tutkittu huomattavasti vähemmän kuin monia muita koulupoissaoloihin vaikuttavia tekijöitä. Kouluhyvinvoinnin tiedetään kuitenkin vaikuttavan merkittävästi lapsen ja nuoren kokemuksiin koulunkäynnistä.

6 Yhteenveto ja pohdinta

6.1 Tulosten tarkastelu

Opinnäytetyössä tarkasteltiin syitä viime vuosina lisääntyneisiin koulupoissaoloihin. Tarkoituksena oli selvittää konkreettisia syitä kouluakäymättömyyteen. Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä ammattilaisille tietoa kouluakäymättömyydestä ja koulupoissaoloista. Tutkimuskysymykseksi asetettiin: Mitkä tekijät vaikuttavat siihen, ettei oppilas käy koulua? Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Opinnäytetyöhön valittiin kahdeksan tutkielmaa, joiden sisältöä on analysoitu sisällönanalyysin keinoin.

Koulupoissaoloihin vaikuttavat monet tekijät, kuten oppilaan psyykkiset ongelmat, perhe-taustat ja kaverisuhteet. Kouluakäymättömyys vaikuttaa yksilön lisäksi perheeseen, koulu-yhteisöön ja koko yhteiskuntaan. Runsaat poissaolot koulusta vaikuttavat oppilaan sosiaa-lisiin suhteisiin ja oppilas jää syrjään vertaisryhmästä. (Rissanen 2022, 2.)

Lähdin toteuttamaan tutkimusta kirjallisuustutkimusten pohjalta tavoitteena löytää mahdol-lisimman uutta tietoa erityisesti kouluakäymättömyyden syistä, mutta myös seurauksista. Aiheesta löytyi paljon tietoa, joten tutkimusmateriaalin rajaaminen oli haastavaa, mutta oleellista. Tutkimukseen valikoituivat uusimmat tutkimukset vuodesta 2010 alkaen. Pidän koulupoissaolojen syiden tutkimista erittäin tärkeänä, koska ne ovat lisääntyneet huomatta-vasti viime vuosina ja niillä voi olla vaikutuksia lapsen elämässä pitkälle aikuisuuteen.

Aineiston sisällönanalyysissä nousi esiin kouluakäymättömyyden syitä, joissa toistui psyyk-kiset, fyysiset sekä sosiaaliset ongelmat lapsen ja nuoren elämässä. Näistä muodostui si-sällönanalyysin alaluokat. Pääluokkien, yksilön, perheen, koulun ja yhteiskunnan näkökul-mista tarkasteltuna kouluakäymättömyyden syissä löytyi päällekkäisyyksiä. Tuloksista voi-daan todeta, että fyysiset haasteet voivat lisätä psyykkisiä ongelmia, jotka yleisemmin ai-heuttavat poissaoloja koulussa. Poissaolot vaikuttavat lapsen ja nuoren sosiaalsiin suhtei-siin vertaisryhmän ja koulun henkilökunnan kanssa. Vertaisryhmällä voi olla myös vaiku-tusta poissaoloihin, jos kaverit myös pinnaavat tai ryhmässä esiintyy koulukiusaamista. Op-pilaan psyykkinen sekä fyysinen hyvinvointi vaikuttavat koulupoissaoloihin. Mielentervey-den ongelmat, kuten masennus ja ahdistuneisuus, nousivat tutkimusaineistossa jatkuvasti esiin koulupoissaolojen syinä. Ne ovat uusimman kouluterveyskyselynkin mukaan kasva-neet erityisesti tyttöjen keskuudessa (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinninlaitos 2023). Yksilöön liitty-viä tekijöitä on tutkittu eniten, mutta tutkimuksista löytyi myös monia muita tekijöitä. Van-hemmilla on suuri vaikutus oppilaan hyvinvointiin ja koulussa käymiseen. Perheessä ilme-nevät ongelmat vaikuttavat lapsen ja nuoren koulupoissaoloihin. Vanhemmilta tarvitaan kannustavaa asennetta ja tukea koulunkäyntiin. Koulun ja yhteiskunnan näkökulmasta

merkitykselliseksi osoittautui resurssien puute koulussa sekä hyvinvointialueilla. Riittämätön tuki ja vähäiset oppilashuollon resurssit lisäävät kouluakäymättömyyttä.

Tutkimustuloksissa kävi ilmi, että kouluakäymättömyydellä on aina negatiivisia seurauksia lapsen elämään lyhyellä sekä pitkällä aikavälillä. Rissasen (2022,11) mukaan poissaolot koulusta vaikuttavat lapsen oppimiseen ja koulumenestykseen sekä myöhemmin siihen, miten pitkälle hän kouluttautuu. Kouluakäymättömyys vaikuttaa myös perheeseen, kouluun ja yhteiskuntaan. Jo lyhytaikainen poissaolo voi vaikuttaa lapsen mielenterveyteen ja aiheuttaa ahdistuneisuutta sekä somaattisia oireita. Poissaolot kuormittavat perhettä ja tuovat ongelmia vertaisryhmäsuhteisiin. Ne voivat vaikuttaa myös poisjäämiseen harrastuksista. Lapsen sosioemotionaalinen kehitys voi hankaloitua koulupoissaolojen vuoksi.

6.2 Eettisyys ja luotettavuus

Myös kirjallisuuskatsauksena tehtävässä opinnäytetyössä tulee ottaa huomioon aineiston eettisyys ja luotettavuus. Kuvailevana kirjallisuuskatsauksena tehtävässä opinnäytetyössäni oleellisinta oli luotettavan aineiston valinta, sen ymmärtäminen ja kriittinen tarkastelu. Kangasniemen ym. (2013, 292, 299) mukaan kuvailevan kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta on arvostelu sen subjektiivisuuden ja satunnaisuuden vuoksi. Menetelmän kehittämisessä auttaa kirjallisuuskatsauksen vaiheiden sekä erityispiirteiden määrittäminen. Se on myös keskeistä arvioitaessa luotettavuutta ja eettisyyttä. Eettisyyden ja luotettavuuden arvioimiseksi tarvitaan käytettyjen kirjallisuuskatsausten menetelmällistä tutkimista ja kehittämistä.

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa eettisyys korostuu valintojen ja raportoinnin kaikissa vaiheissa. Koko prosessin ajan ovat eettisyys ja luotettavuus toisiinsa sidoksissa, ja niitä voidaan parantaa läpinäkyvällä sekä johdonmukaisella etenemisellä tutkimuskysymyksestä johtopäätökseen. Tutkimuskysymys tulee esittää selkeästi ja teoreettinen perustelu eritellä. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen luotettavuuden arvioimiseksi on oleellista aineiston perusteiden kuvaus. Luotettavuuteen vaikuttaa aineiston valinnan lisäksi tapa, jolla aineisto valitaan. Implisiittisessä aineiston valinnassa luotettavuutta tarkastellaan jo aineiston käsittelyn ja kuvauksen lomassa. Eksplisiittisessä valinnan puutteellinen kuvaus voi vaikuttaa aineiston luotettavuuteen heikentävästi. Silloin aineiston perusteella tehdyt johtopäätökset voidaan kyseenalaistaa ja aineiston potentiaali voi jäädä käyttämättä joko tahallisesti tai tahattomasti. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen luotettavuuteen voi myös vaikuttaa se, jos tarkastellut tutkimukset liitetään liian ohuesti teoreettiseen taustaan. (Kangasniemi ym. 2013, 297–298.)

Tieteellisissä tutkimuksissa noudatetaan hyvän tieteellisen käytännön periaatteita, myös kirjallisuuskatsauksissa. Tutkijan tulee noudattaa tiettyjä pelisääntöjä tutkimusta tehdessä ja olla rehellinen toisten tutkimustyötä kohtaan. Toisten tutkimusten analysointi pitää olla kunnioittavaa ja rakentavaa, ei arvostelevaa. Eettistä tutkimustapaa edistetään niin, että tiedoissa ja tulkinnoissa ei ole virheitä ja lähdeviitteitä käytetään aina tarvittaessa. Tutkimusten tuloksia ei tule vääristellä eikä lähteitä plagioida. Tutkija esittää tutkimuksen tulokset arvostaen ilman omia tulkintoja, se on eettisesti tärkeää. Valinnoissa on hyvä käyttää aikaa ja harkintaa, hätiköinnillä voi tehdä virheitä. Eettisen toiminnan kannalta on oleellista pitää jatkuvasti mielessä laadunarviointi ja työskentelyn läpinäkyvyys. (Vilkkä 2023.)

6.3 Jatkotutkimusehdotukset

Koulupoissaoloja ehkäiseviin toimenpiteisiin kannattaa panostaa syrjäytymisen ehkäisimiksi. Syrjäytymisen vuosittain aiheuttamat kulut yhteiskunnalle ovat merkittävät. (Friberg ym. 2020, 29.) Pitkällä aikavälillä tarkasteltuna kouluakäymättömyys voi johtaa koulupudokkuuteen, joka voi aiheuttaa aikuisena ongelmia muun muassa työllistymisessä, taloudessa ja terveydessä. Kouluakäymättömyys aiheuttaa puutteita tiedoissa ja taidoissa, joita tarvitaan työmarkkinoilla. Riittämättömät työtaidot voivat lisätä kustannuksia, sosiaalipalvelujen tarvetta ja köyhyyttä. (Rissanen 2022, 11.)

Tutkimuksia kouluakäymättömyydestä löytyi paljon yksilön näkökulmasta. Jatkossa voisi tutkia enemmän perheen, koulun ja yhteiskunnan vaikutusta koulupoissaoloihin. Tutkimuksia olisi hyvä tehdä säännöllisesti ja niiden pohjalta voisi tehdä kouluille materiaalia, miten he voisivat paremmin tukea lapsia ja nuoria kouluun kiinnittymisessä, joka tutkitusti vähentää poissaoloja koulusta.

Lähteet

- Elo, S., Kajula, O., Tohmola, A. & Kääriäinen, M. 2022. Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen. *Hoitotiede*. 34 (4), 215–225. Viitattu 17.9.2024. Saatavissa [https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/789349/Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/789349/Laadullisen_sisallönanalyysin_vaiheet_ja_eteneminen.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
- Friberg, P., Karlberg, M., Sundberg Lax, I. & Palmér, R. 2020. Kohti koulua. Hemmasittare-malli kouluakäymättömien tukena. Jyväskylä: Valteri-koulu
- Joensuun seudun opetussuunnitelma. 2023. Viitattu 20.8.2024. Saatavissa <https://peda.net/opetussuunnitelma/ops2016/opetussuunnitelmat/jspo/l5ojheki>
- Kaltiala-Heino, R. Ranta, K. Fröjd, S. (2010). Nuorten mielenterveys koulumaailmassa. Viitattu 15.8.2024. Saatavissa <https://www.duodecimlehti.fi/duo99043>
- Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S-M., Pietilä, A-M., Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede* 2013, 25(4). Viitattu 13.9.2024. Saatavissa https://moodle.lut.fi/pluginfile.php/2036481/mod_resource/content/2/kuvailevakirjallisuuskatsaus.pdf
- Kangosjärvi, S. & Kääriäinen, O. 2022. Maahanmuuttotustaisten oppilaiden emotionaalinen kouluun kiinnittyminen ja sen tukeminen. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 16.9.2024. Saatavissa <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/83428/URN%3aNB%3afi%3ajyu-202210044772.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Koljonen, P. 2023. Koulupoissaolot ja kouluakäymättömyys - yhdeksäsluokkalaisten nuorten näkökulma. Opinnäytetyö YAMK. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 20.8.2024. Saatavissa https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/790770/Opinn%E4ytety%F6_Koljonen_Petra.pdf;jsessionid=29BE3E75670F1D9E1F1C6E42E9ACF102?sequence=2
- KouluKunnossa. 2024. KouluKunnossa-hanke 2020–2024. Viitattu 23.9.2024. Saatavissa <https://www.koulukunnossa.fi/>
- Malka. W. 2023. Kouluakäymättömyyden tunnistaminen ja tuki. Opinnäytetyö YAMK. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Viitattu 15.8.2024. Saatavissa https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/811216/Malka_Wilhelmiina.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Määttä, S., Pelkonen, J., Lehtisare, S. & Määttä, M. 2020. Kouluakäymättömyys Suomessa. Vaativan erityisen tuen VIP-verkoston tilannekartoitus. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset. Viitattu 15.8.2024. Saatavissa https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/kouluakaymattomyys_suomessa_0.pdf

Opetushallitus. 2023. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Viitattu 18.8.2024. Saatavissa <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-opetussuunnitelman-perusteet>

Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri. 2023. Pieni opas koululäsnäolon tueksi ja poissaolojen vähentämiseksi. Viitattu 18.8.2024 Saatavissa https://www.valteri.fi/wp-content/uploads/2023/11/32310855_Pieni_opas_koululasnaolon_tueksi_FI_web.pdf

Oppivelvollisuuslaki 1214/2020. Viitattu 15.8.2024. Saatavissa <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2020/20201214>

Palmu, I., Määttä, S., Sergejeff, J., Puustjärvi, A., Virtanen, T., Pilbacka-Rönkä, T., Granroth-Nalkki, S., Ojala, T., Puusaari, A-K. 2020. Takaisin kouluun- koulua kouluakäymättömille. Jyväskylä: Valteri-koulu

Pelkonen, J. & Virtanen, T. 2021. Nuorten koulupoissaolot: kurkistus koulupoissaolokäsitteisiin ja -tekijöihin sekä tukitoimiin. Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti: NMI-bulletin, 31(1), 68–77. Viitattu 16.8.2024. Saatavissa https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/77915/Puheenvuoro_NMI_3.12.2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Päijät- Hämeen hyvinvointialue. 2024. Päijät-Hämeen poissaoloihin puuttumisen malli. Viitattu 1.10.2024. Saatavissa <https://paijat-sote.fi/opiskeluhuollon-materiaalit/>

Rissanen, L. 2022. Lapsen hyvinvointi koulujen poissaoloihin puuttumisen toimintamalleissa. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 10.9.2024. Saatavissa <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/79973/URN%3aNB%3afi%3ajyu-202202281700.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Salminen, A. 2023. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja joihinkin hallintotieteellisiin sovelluksiin. 2. tarkistettu painos. Vaasan yliopisto. Viitattu 13.9.2024. Saatavissa <https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/15470/978-952-395-081-8%20%28PDF%29.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Sergejeff, J. 2023. Yhteisellä koulutiellä. Käsikirja perusopetuksen oppilaiden läsnäolon tukemiseen ja poissaolojen vähentämiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 18.8.2024. Saatavissa https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165025/OKM_2023_27.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2023a. Lasten ja nuorten hyvinvointi - Kouluterveyskysely 2023. Viitattu 19.8.2024. Saatavissa <https://thl.fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/lasten-ja-nuorten-hyvinvointi-kouluterveyskysely>

Vilkka, H. 2023. Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Viitattu 13.9.2024. Saatavissa rajoitetusti <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789518849448>

Virtanen, T. & Pelkonen, J. 2023. Poissa porukasta. Vahvista kouluun kiinnittymistä ja puutu poissaoloihin. Jyväskylä: PS-kustannus

Liite 1. Suoritetut haut ja valinnat

Tietokanta	Hakusanat	Tulokset	Valittu aineisto
Finna.fi	kouluakäymättömyys	40	<p>Määttä, S., Pelkonen, J., Lehtisare, S. & Määttä, M. 2020. Kouluakäymättömyys Suomessa. Vaativan erityisen tuen VIP-verkoston tilannekartoitus. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset.</p> <p>Koljonen, P. 2023. Koulupoissaolot ja kouluakäymättömyys - yhdeksäsluokkalaisten nuorten näkökulma. Opinnäytetyö YAMK. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.</p>
Google Scholar	kouluakäymättömyys riskitekijät	Noin 97	<p>Rissanen, L. 2022. Lapsen hyvinvointi koulujen poissaoloihin puuttumisen toimintamalleissa. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopisto.</p>

Google Scholar	koulupoissaolot	Noin 423	Malka. W. 2023. Koulukäymättömyyden tunnistaminen ja tuki. Opinnäytetyö YAMK. Satakunnan ammattikorkeakoulu.
LAB Primo	koulupoissaolot	3	Virtanen, T. & Pelkonen, J. 2023. Poissa porukasta. Vahvista kouluun kiinnittymistä ja puutu poissaoloihin. Jyväskylä: PS-kustannus
Finna.fi	koulupoissaolot	1484	Friberg, P., Karlberg, M., Sundberg Lax, I. & Palmér, R. 2020. Kohti koulua. Hemmasit-tare-malli koulukäymättömien tukena. Jyväskylä: Valteri-koulu Sergejeff, J. 2023. Yhteisellä koulu- tiellä. Käsikirja perusopetuksen oppilaiden läsnä-olon tukemiseen ja poissaolojen vähentämiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö.
Google Scholar	kouluun kiinnittymisen	Noin 5670	Kangosjärvi, S. & Kääriäinen, O.

			2022. Maahanmuuttotaustaisten oppilaiden emotionaalinen kouluun kiinnittyminen ja sen tukeminen. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
--	--	--	--

Liite 2. Aineiston analyysi

Aineistosta esille nousseet asiat	Alaluokka	Yläluokka
Lapsuudesta nuoruuteen siirtyminen Ahdistuneisuus Masennus Puutteet luku- ja kirjoitustaidoissa Kiinnostus muihin asioihin kuin kouluun Tarkkaavuuden haasteet	Psyykkiset ongelmat	Yksilöön liittyvät tekijät
Päihteiden käyttö Puutteet luku- ja kirjoitustaidoissa Kuukautiset Riittämätön uni, väsymys Vatsaoireet Pahoinvointi	Fyysiset ongelmat	
Sosiaalisten tilanteiden pelko Koulukiusaaminen Syrjäytyminen Ryhmäpaine Maahanmuuttajatausta	Sosiaaliset ongelmat	

Yksilöön liittyvät tekijät

Aineistosta esille nousseet asiat	Alaluokka	Yläluokka
<p>Vanhempien mielenterveysongelmat</p> <p>Puutteet vanhemmuustaidoissa</p> <p>Voimavarojen puute</p> <p>Lapsiperheköyhyys</p> <p>Kaltoinkohtelu, fyysinen väkivalta</p> <p>Turvaton kiintymyssuhde</p>	Psyykkiset ongelmat	Perheeseen liittyvät tekijät
<p>Sosioekonominen asema</p> <p>Puutteet vanhemmuustaidoissa</p> <p>Vanhempien vastuu ja kiinnostus koulunkäynnistä puutteellista</p> <p>Vanhemman sairaus tai kuolema</p>	Fyysiset ongelmat	
<p>Perheen sisäiset riidat</p> <p>Liian tiukat kurinpitotoimet</p> <p>Vanhempien avioero</p> <p>Kulttuuriset erot</p> <p>Vanhempien huono yhteistyö koulun kanssa</p>	Sosiaaliset ongelmat	

Perheeseen liittyvät tekijät

Aineistosta esille nousseet asiat	Alaluokka	Yläluokka
<p>Huono ilmapiiri koulussa, turvattomuuden tunne</p> <p>Riittämättömät tukitoimet ja osallisuus</p> <p>Liialliset vaatimukset itseohjautuvuudesta, lisääntynyt stressi</p> <p>Epäselvät tavoitteet, epäjohtonmukaisuus</p> <p>Tyytymättömyys oppitunteihin</p>	<p>Psyykkiset ongelmat</p>	<p>Kouluun liittyvät tekijät</p>
<p>Avoimet oppimisympäristöt lisäävät kuormitusta</p> <p>Riittämättömät tukitoimet</p> <p>Poissaolojen seuranta puutteellista</p> <p>Liian suuret luokkakoot, työrauha</p> <p>Koulurakennusten kunto ja tilaratkaisut</p>	<p>Fyysiset ongelmat</p>	
<p>Kiusaaminen</p> <p>Huono suhde opettajan kanssa</p>	<p>Sosiaaliset ongelmat</p>	

Kouluun liittyvät tekijät

Aineistosta esille nousseet asiat	Alaluokka	Yläluokka
Koulun vähäiset resurssit, tuki ja oppilashuolto Hyvinvointialueen vähäiset resurssit esimerkiksi mielenterveysongelmissa	Psyykkiset ongelmat	Yhteiskuntaan liittyvät tekijät
Turvattomuus, rikollisuus omalla asuinalueella	Fyysiset ongelmat	
Etninen alkuperä	Sosiaaliset ongelmat	

Yhteiskuntaan liittyvät tekijät